

## ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Оврамця Михайла Анатолійовича «Чинники імміграції в політиці Європейського Союзу на початку XXI ст. (концептуальний та праксеологічний виміри)», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку**

Політичні оглядачі справедливо зауважують, що сучасна міграційна криза стала для ЄС однією з чотирьох найбільш нагальних та болючих проблем, поряд із грецьким дефолтом, агресією Росії проти України та зміцненням відцентрових настроїв у Великій Британії. Нелегальна імміграція та приплив біженців спричиняють значне напруження всередині суспільств європейських країн, загострюють протиріччя між окремими країнами-членами ЄС та всередині європейських інституцій. Як свідчить досвід ЄС, неузгоджена поведінка окремих країн цього інтеграційного об'єднання сприяє загостренню міждержавних суперечностей та суттєво послаблює інституціональну спроможність спільноти. Наочним прикладом цього можна вважати односторонні вимоги британського уряду щодо перегляду правил внутрішніх міграцій між країнами-членами ЄС, які підживлюють гасла про набуття окремого статусу та мотивують загрозу виходу Британії з Європейського Союзу.

Актуальність і наукова новизна обраної теми тісно пов'язані з курсом України на повномасштабну участь у європейських інтеграційних процесах та зобов'язаннями Києва в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, підписаною і ратифікованою в 2014 р. Також слід відзначити, що обраний автором дискурсу дослідження досі не був предметом окремого аналізу в українській суспільствознавчій науці.

У **вступі** дисертації сформульовано об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи дослідження, визначено основні положення, які відображають наукову новизну одержаних результатів. В якості предмету дослідження визначено вплив зовнішніх міграцій на політику керівних інститутів Європейського Союзу та суспільно-політичний розвиток країн-членів ЄС.

Визначаючи головний напрям дослідження, дисертант сформулював **мету роботи**, яка полягає у встановленні ролі міграційних процесів та пов'язаного з ними комплексу політичних, інституціональних і соціокультурних чинників у сучасному розвитку європейської інтеграційної спільноти. Для виконання вказаної мети дисертантом було окреслено низку

конкретних завдань (с. 5), які в цілому адекватно розв'язані в представленій дисертації.

**Перший розділ «Теоретико-методологічна база та стан дослідження проблеми»** містить огляд основних концепцій, які застосовуються в сучасних наукових дослідженнях та політичних розробках, пов'язаних з міграційною проблематикою. Серед основних підходів, які застосовуються при аналізі проблем міжнародних міграцій, основну увагу приділено політико-економічному та соціокультурному напрямам. З точки зору соціально-економічного дискурсу міжнародні міграції суттєво впливають на стан демографічних проблем, пов'язаних зі скороченням народжуваності і старінням населення в промислово розвинених країнах, хоча й загострюють конкуренцію на ринках праці окремих країн.

Інший вагомий напрям дослідження міграційних проблем та процесів, до докладної характеристики якого вдається автор, пов'язаний з порівняльним аналізом різних форм етнополітики у багатоскладових суспільствах країн Західної та Південної Європи. Відзначено, що соціокультурні зміни в країнах ЄС зумовлюють потребу в аналізі практичних форм адаптації мігрантів до умов і потреб приймаючих країн, включаючи концептуальну розробку і корекцію існуючих форм етнополітики та способів інтеграції іммігрантів (с. 23). Дисертант стверджує, що політика багатокультурності, яка в різних варіантах застосовується в Канаді, США, Австралії та багатьох країнах ЄС (Великій Британії, ФРН, Франції, Нідерландах, Іспанії, Швеції, Фінляндії) ґрунтується на антидискримінаційних правових засадах та декларуванні рівних можливостей. На практиці це передбачає можливість доволі швидкого надання мігрантам політичних і громадянських прав у повному обсязі. Проте в реальних умовах відчувається, що різні варіанти інтеграційної політики, які використовуються в країнах ЄС, є різноплановими за їх концептуальним спрямуванням, а також за формами і методами реалізації (с. 26, 27).

Робота написана з залученням значного обсягу документальних джерел, насамперед матеріалів європейських керівних установ, парламентських структур та міжнародних організацій. Автором також залучено офіційні документи органів влади України, які стосуються розробки та впровадження державної міграційної політики.

В огляді політологічних досліджень з проблематики міграційної політики ЄС позитивним моментом є описання основних наукових шкіл, осередків та тематичних напрямів, які стосуються дослідження проблем імміграції та формування політики ЄС у цій сфері. Окрім монографій та статей українських та зарубіжних авторів при написанні дисертації широко використовувалися довідки та аналітичні розробки зарубіжних дослідницьких центрів. Загалом, список

використаних джерел налічує 357 позицій.

Другий розділ дисертації **«Вплив зовнішніх міграцій та іммігрантських громад на суспільно-політичний розвиток ЄС та його країн-членів»** присвячений основним аспектам впливу міграційних проблем на суспільно-політичні відносини в Європейському Союзі. До них автор відносить вплив імміграції на етносоціальну структуру та політичні процеси в країнах ЄС, порівняльний аналіз позицій європейських партійно-політичних об'єднань з питань міграційної політики та мультикультуралізму та дослідження впливу міграційних проблем на становлення спільного політико-правового простру та зовнішньої політики ЄС. Такий підхід дозволив сформулювати достатньо повне уявлення про роль і місце проблеми імміграції в суспільно-політичних та міжнародних відносинах ЄС на сучасному етапі.

Цікавими і аргументованими виглядають положення підрозділу 2.3, в якому розглянуто діяльність ЄС у сфері внутрішньої та зовнішньої безпеки, включаючи позицію керівних установ ЄС щодо актуалізації ролі міграційних проблем у міжнародних відносинах. Суттєвий науковий інтерес представляє огляд політичних рішень європейських інституцій, пов'язаних з «Глобальним підходом» до проблем міграцій та мобільності, способами захисту ЄС від напливу нелегальних (або «нерегулярних») мігрантів, а також використання дипломатичних і економічних методів з метою залучення країн, що розвиваються до співпраці з метою зменшення інтенсивності потоку іммігрантів та запобігання новим міграційним хвилям.

Дисертант відзначає, що основну онтологічну суперечність зовнішньої політики ЄС щодо контролю міграцій становить декларування ЄС як уособлення принципів справедливості та «зони захисту» для представників неєвропейських націй, що потерпають від переслідувань або насильства, поряд із практичною неспроможністю надати відповідні можливості та дозволи для всіх, хто прагне переселення до ЄС через внутрішньополітичні кризи, локальні конфлікти, війни та економічні причини. Неухильне зростання чисельності осіб, які претендують на статус біженців або потребують притулку з політичних та економічних причин викликає величезне занепокоєння європейських урядів та керівних інституцій ЄС (с. 90).

Третій розділ **«Регулювання проблем імміграції в діяльності керівних та представницьких органів ЄС»** присвячено проблематиці, пов'язаній з формуванням європейської міграційної політики та регулюванням проблем, які стосуються імміграції (міграційним менеджментом).

Автор доходить висновку, що визначаючи стратегічні завдання в

міграційній сфері, керівні інститути та країни-члени ЄС прагнуть максимально використати економічні можливості, що надають міграційні процеси, й водночас зменшити потенційні негативні наслідки, пов'язані з загостренням соціальних проблем та виникненням соціальних та етнополітичних конфліктів (с. 172).

На думку європейських політиків, такий підхід має забезпечити встановлення «активного взаємозв'язку» між сферами зайнятості та економічного зростання, сприяння збільшенню частки мігрантів на ринку праці, сприяти кращому використанню внутрішніх резервів (включаючи фахову підготовку робітників) та збільшення внеску іммігрантів у розвиток економіки ЄС. В сенсі прагматичних інтересів європейського бізнесу та урядових кіл, загальний підхід у діяльності керівних органів ЄС зорієнтований на залучення кваліфікованих працівників, боротьбу з нелегальною міграцією та мінімізацію її причин.

Серед питань, пов'язаних з формуванням та реалізацією політики ЄС у сфері імміграції, привертає увагу підрозділ 3.3 (с. 145-159), який стосується адаптації іммігрантів. Показово, що в цій сфері уряди країн-членів та керівні установи ЄС тісно співпрацюють з міжнародними організаціями, включаючи Раду Європи, Міжнародну організацію праці, Міжнародною організацією міграцій та неурядовими структурами. Попри посилення примусових вимог, пов'язаних з адаптацією та суспільною інтеграцією іммігрантів, основні елементи багатокультурності і досі визнаються керівними установами ЄС та міжнародними організаціями як важливий інтеграційний чинник. Враховуючи специфіку культурного розмаїття та позитивний потенціал міжкультурного діалогу, європейські міжнародні організації пропонують використовувати ці чинники при укладенні угод, як між окремими державами, так і між соціальними партнерами (в тому числі між урядами, роботодавцями та робітниками; між урядами, представниками приймаючих суспільств та самими мігрантами; між спільнотами мігрантів та муніципалітетами).

Підрозділ 3.4 (с. 159-171) присвячений питанням міграцій у відносинах між Україною та ЄС. Унаслідок конфлікту на Донбасі (з 2014 р.) дисертант відзначає суттєву зміну ставлення політичних кіл ЄС до мігрантів з України. Ця тенденція зумовлена збільшенням кількості українців, бажаючих переїзду, працевлаштування чи отримання статусу біженця в країнах ЄС. В зв'язку з цим спостерігалися спроби європейських інституцій протидіяти стрімкому напливу іммігрантів. Натомість ЄС вважає за доцільне збільшувати обсяги гуманітарної допомоги внутрішнім вимушеним переселенцям, надавати кредити для фінансової стабілізації та потреб розвитку, в тому числі через розширення бюджету програми «Східне партнерство» (с. 164).

Дисертант наголошує, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС, ратифікована 16 вересня 2014 р., передбачає низку зобов'язань з боку України та

активну взаємодію між Україною та ЄС за всіма основними напрямками. До таких напрямків належать спільне управління міграційними потоками та розвиток «всеохоплюючого діалогу» щодо всіх базових питань у сфері міграції, включаючи незаконне переправлення осіб через державний кордон, торгівлю людьми, врахування проблемних питань у сфері міграції в стратегіях економічного та соціального розвитку регіонів, звідки походять мігранти тощо. Як вказано в угоді, позиція ЄС зорієнтована на «подолання причин виникнення міграції», у т. ч. на інтегроване управління кордонами, спільне впровадження ефективної та превентивної політики щодо боротьби з нелегальною міграцією, забезпечення правил щодо доступу, забезпечення прав та статусу осіб, яким надано доступ на територію держави та ін. (с. 168-169).

Заслужують позитивної оцінки **висновки** дисертації, які в повній мірі відображають поставлені у вступі завдання та чітко й змістовно відображають викладений в роботі матеріал.

Не применшуючи загалом позитивного враження від дисертаційної роботи М. А. Оврамця, разом із тим можна висловити деякі зауваження та побажання з приводу ряду її положень.

1. Оскільки, у назві роботи присутній «праксеологічний вимір» то бажано було б більш детально охарактеризувати його у першому підрозділі 1 розділу, де мова йде саме про методологічні засади.
2. На жаль, у списку використаних джерел відсутні роботи відомих українських науковців з приводу етнополітики та міграційних процесів, хоча на с. 45 їхні прізвища присутні.
3. Враховуючи різноплановість і багатоаспектність міграційного менеджменту ЄС, доцільно отримати уточнення, за якими критеріями, на думку автора, визначається ступінь ефективності політики ЄС щодо імміграції.
4. В ряді місць у дисертації згадуються Дублінська конвенція 1990 р. (с. 119, 141) щодо правил надання притулку та пізніші документи ЄС щодо біженців – регламенти Дублін II та Дублін III (с. 141-142). На думку опонента, було б доцільно порівняти зміст основних положень регламентів ЄС щодо біженців, зокрема вказані документи.
5. Виглядає доцільним ширше висвітлення співпраці керівних установ та урядів країн ЄС в зв'язку активізацією терористичних організацій та мереж, зокрема в зв'язку з загрозою проникнення бойовиків ІДІЛ у потоці іммігрантів з Лівії, Сирії та інших країн.
6. Як стверджує автор дисертації, в документах керівних установ ЄС зроблено акцент на ширше застосування «циркулярної міграції» (с 36, 102, 167, 174). В цьому сенсі доцільно дати більш розгорнуті висновки,

наскільки ефективним виглядає такий метод залучення робочої сили йа  
наскільки це відповідає інтересам самих мігрантів і країн їх  
походження.

7. В роботі описано діяльність великої кількості агенцій та установ ЄС.  
Однак у ряді випадків ці профільні агенції згадуються без відповідного  
роз'яснення їх функцій. Наприклад, це стосується установи Євродак (с.  
34, 110).

#### Загальний висновок

Відзначені у відгуку недоліки суттєво не впливають на науковий  
рівень, характер та практичну значимість дисертаційного дослідження.  
Частина з них можуть слугувати орієнтирами у подальших наукових  
розвідках її автора.

Висновки дисертаційного дослідження свідчать про те, що визначені в  
ньому мета і завдання повністю реалізовані. У них в узагальненому вигляді  
викладено основні наукові результати дослідження, а також сформульовано  
певні практичні рекомендації.

Текст автореферату повністю відповідає змісту дисертації і адекватно  
відображає основні положення роботи.

Дисертаційна праця Оврамця Михайла Анатолійовича «Чинники  
імміграції в політиці Європейського Союзу на початку ХХІ ст.  
(концептуальний та праксеологічний виміри)» носить оригінальний,  
самостійний та завершений характер і відповідає всім вимогам державного  
стандарту до кандидатських дисертацій, зокрема, п. 9, 11, 12 «Порядку  
присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого  
наукового співробітника», а її автор заслуговує на присудження наукового  
ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні  
проблеми міжнародних систем та глобального розвитку.

Офіційний опонент

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин

Чернівецького національного

університету імені Юрія Федьковича

03.09.2015 р.

*Макар В. Ю.*

Макар В. Ю.

Підпис *Макар В. Ю.* завідувач  
Начальник відділу кадрів Чернівецького  
національного університету  
імені Юрія Федьковича  
*Макар В. Ю.*  
"03" "09" 2015 р.

